

ANUARIO DEL SEMINARIO DE FILOLOGÍA
VASCA «JULIO DE URQUIJO»

International Journal of Basque Linguistics and Philology

LII: 1-2 (2018)

*Studia Philologica et Diachronica
in honorem Joakin Gorrotxategi*

Vasconica et Aquitanica

Joseba A. Lakarra - Blanca Urgell
(arg. / eds.)

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Hiztegiak eta corpusak

Dictionaries and corpora

Ibon Sarasola

UPV/EHU

Abstract

In this work I discuss the dictionaries that have a corpus as their base. Firstly, I explain how corpus have changed lexicographical work and the way that computer technology has made it easier to work with such corpus. Secondly, I examine the different criterion that can be used in order to choose examples of usage for a dictionary, as well as some of the difficulties which emerge in this field, using examples from current Basque dictionaries.

Keywords: *Lexicography, corpus, example of usage, Basque dictionaries.*

Laburpena

Lan honetan corpus bat oinarri harturik egindako hiztegiez dihardut. Lehenik, corpusek hiztegegintza nola aldatu duten azaltzen dut, eta corpusen kudeaketan informatikak ematen dituen erraztasunak. Bigarrenik, erabilera-adibideak hautatzeko irizpide ezberdinak aztertzen ditut, gehi alor honetan sortzen diren arazo batzuk, gaur egungo euskal hiztegien adibideak erabilirik.

Hitz gakoak: *Hiztegegintza, corpusak, erabilera-adibideak, euskal hiztegiak.*

Corpusek erabat aldatu dute hiztegegintza. Orain arte, hiztegegileen jarduna, oro har eta hiztegi elebakarrei dagokienez, aurreko tradizioari jarraitu eta hari eustea zen. Aldaketak mugatzen ziren hitzen ohiko —hots, tradizioiko— definizioetan hobekuntzak saiaterazera edo adieren kopurua gehitzera. Hiztegi batzuetan, definizioen argigarri edo apaingarri gisa, erabilera adibideren bat gehitzen zen; baina horretan gelditzen zen kontua. Pentsatzen zen definizio egoki batek hitza zein testuingurutan erabil zitekeen, zein beste hitzekin jos zitekeen adierazten zuela.

Gaur egun argi-edo ikusten da hori ez dela horrela. Adibide simple bat aski izango da esan nahi dudana adierazteko. Gaztelaniaz, *explotar* eta *estallar* ia sinonimoak dira

adiera nagusietan; hala ere, gerrak, gaztelaniaz ez dira ‘explotatzen’, ‘estallatzen’ baizik. Eta horrelakoetan, hain zuzen, nabaritzen zaie atzerritarrei noraino diren gaztelaniaren jabe: aski da norbaiti «ha explotado la guerra» entzutea edo irakurtzea, delako horrek oraindik ez duela gaztelania behar bezala menderatzen ondorioztatzeko. Bide batez: euskaraz, oraintsu arte gerrak eta gudak *piztu* egiten ziren; gaur egun Iparraldean tradizioari eusten diote, baina Hegoaldean *lehertu* egiten dira, zenbait idazleren luman bederen, nahiz eta *piztu* erabiltzen dutenak askozaz ere gehiago diren. Oraingoz.

Badago hitzaren definizio bat hau dioena: hitz jakin baten definizioa da hitz hori ager daitekeen testuinguruaren multzoa. Definizioa muturrekoa da, baina ezin da ukatu ildo horretako definizioak askozaz operatiboagok direla definizio semantikoak baino, teoriarik bederen. Arazoa da orain arte ia ezinezkoa izan dela hitz bat ager zitekeen testuinguru guztien berri ematea. Gaur egun bide bat ireki da, «testuinguruaren araberrako» definizioak gogoan, lan tresna gisa kontuan hartzeko; ez, agian, definizio semantikoak ordezkatzeko, baina bai haien osagarri nahitaezko izateko. Aipatzen dugun bidea corpusena da.

Zer da corpus bat? Berez, testu multzo bat, besterik gabe. Hiztegi gintzan, hizkuntza idatziaren hiztegi gintzaz ari bagara, hizkuntza horretako testuen bilduma jakin bat. Argi dago ia inongo hizkuntzak sortu dituen esaldi idatzi guztiekin lan egitea ezinezkoa dela. Egiteko modukoagoa da urte periodo bateko hiztegia moldatzea esaldi multzo jakin baten bidez. Adibide ezin konkretuago bat aipatzeko: *Egungo euskararen hiztegia* delakoa hartuko dut hizpide, hori baita egiten ari naizen hiztegia azken urteotan.¹ Izenburu horretan, *Egungo* hitzak esan nahi du 2000-2006 urte periodoa. Hiztegi horri dagokion corpusa, berez, denbora tarte horretako euskarazko produkzio idatzi osoari legokioke, egunkarietatik hasi eta saiakeretan buka. Argi dago horrelako corpus bat ezin erabilizkoa gertatzen dela, are euskara bezalako produkzio apaleko hizkuntzentzat. Horrek laginekin lan egitera bultzatzen du nahitaez. *Egungo euskararen hiztegia*-ren kasu konkretuan lagin horrek 25,1 milioi testu-hitz ditu: horietako 13,1 milioi liburuei dagokie eta 12 milioi *Berria* egunkariari eta *Herria* aste-kariari.

Informatikak ireki du horrelako tamainako laginekin lan egiteko bidea. Informatika nahitaezkoa da, bai horrelako corpusa osatzeko, bai ustiatzeko. Hasiera batean, testuen bertsiu elektronikorik ez zegoenean, lan gaitza zen, zeren lehenik corpusa osatuko zuten bertsiu elektronikoa sortu behar zen, hots, ikertzaileak berak pasatu behar zituen testuak euskarri elektronikora. Gaur egun, gure kasu konkretuan, adibidez, XXI. mendeko euskarazko prosa testu gehienak bertsiu elektronikoa daude, eta orobat *Berria* eta *Herria* aldizkariak. Corpusa, hortaz, osatua dago. Baina horrek ez du esan nahi testu bilduma hori hiztegi gintzan erabiltzeko moduan dagoenik, horretarako programa informatiko jakin batek prozesatu behar baitu. Horretarako bideak bat baino gehiago dira. *Egungo euskararen hiztegia*-ren corpusaren kasuan, testu bilduma esaldika zatitu zen. Hipotesi gisa hartuz testu horietako esaldiak zortziren bat hitz izango dituztela batez beste, hiruren bat milioi esaldiko corpus bat izango dugu gorago aipatu dugun *Egungo euskararen hiztegia*-ren laginean.

¹ Sarean kontsulta daiteke <<http://www.ehu.eus/eeh/> helbidean>.

Hurrengo urratsean esaldi horiek aleatorioki nahasten dira, hemen harira ez datozen lege kontuak medio. Puntu honetara iritsita, azal dezakegu zertan datzan corpus hori ustiatuko duen programa informatikoaren lana. Har dezagun corpus horretako esaldi bat, hau adibidez, Pio Barojak idatzi eta Josu Zabaletak itzuli zuen *Jakintzaren arbola*-ren 143. orrialdeko hau:

Andresek baratzea, madariondoak, albertxiko-arbolak eta granadondoak hostoz eta lorez beteta ikusi zituen.

Corpuseko esaldi hori, egin behar dugun hiztegiko *baratze, madariondo, albertxiko, arbola, eta, granadondo, hosto, lore, bete* eta *ikusi* sarreretan agertzeko modua asmatu behar dugu. Argi dago egiteko hori eskuz ere egin dezakegula. Egia esan, Koldo Mitxelena sistema hori erabili zuen hasiera batean bere hiztegiaren lehen bertsioa tresna informatikorik gabe lantzen hasi zenean. Berak esaldi hori, demagun, papezko txartel batean izango zuen, hau da, fitxa batean. Fitxategian, *albertxiko* hitzaren parean egongo zen hasieran fitxa hori; hiztegiko *albertxiko* sarrera bukatzean, delako fitxa *arbola* hitzaren tokian sartuko zen fitxategian. Hiztegia *arbola* sarrerara heltzean, han egongo zen esaldiaren fitxa sarrera horretan erabilia izateko eta, ondoren, *baratze* hitzaren tokira eramango zen fitxategian. Eta horrela arituko zen Mitxelena, *madariondo* sarreran erabiliko zen arte.

Gaur egun, informatika gailuei esker, aurreko paragrafoan azaldu dudana operazioa automatikoki egin daiteke. *Eguno euskararen hiztegiaren* oinarri den corpusa kudeatzeko Josu Landak prestatu zidan *Corpus arakatzailea*-k bi zutabe ditu. Lehenengoak itxura hau du:

The image shows a web interface for searching a corpus. At the top, there are buttons for 'Bilatu' and 'Hustu', and a section for 'Liburuak / Prentsa' with a dropdown menu set to 'bietan'. Below this, there are two search result entries. The first entry is checked and shows '1: hitza' in a dropdown, followed by the word 'madariondo'. Below the word is a 'Morfologia:' label and an empty input field. To the right of this entry is a 'distantzia: 1' dropdown menu. The second entry is unchecked and shows '2: lema' in a dropdown, followed by an empty input field. Below it is also a 'Morfologia:' label and an empty input field, and to the right is a 'distantzia: 1' dropdown menu.

Lehenengo zutabe horretan aztertu nahi den hitzaren forma ezartzen da. Ikusten denez, *madariondo* 'hitza' aukeratu da. Eta hitz gisa aukeratu da. Corpus arakatzaileak 'lema' aukera ere onartzen du. 'Lema' aukerarekin arakatzaileak *madariondo, madariondoa, madariondoek, madariondoetan* eta saileko gainerako guztiak ere bilatuko zituen; 'hitza' aukerarekin, 'madariondo' letra saila agertzen den esaldiak soilik jasoko ditu corpusetik. Lauki horien azpian morfologia izeneko laukia agertzen da:

Morfologia:

Kategoria:

Aditz mota

Aditz-multzoa:

Aditz-denbora:

Aditz-pertsona:

Beste aditz-ezaugarriak:

Atzikiak:

Aurrizkiak:

Kasuak:

Numeroa:

Zutabe hori aukerakoa da, eta arakatu nahi den hitzaren ezaugarriak zehaztu nahi direnean erabiltzen da.

Corpus arakatzailearen eskuineko zutabeak itxura hau du:

Emaita orokorra	Prensa	Liburuak	Corpusa murriztu
4 esaldi / 3 liburu			
1 / 1 orrialdea			
On Camillo, GIOVANNI GUARESCHI / KOLDO BIGURI (Ibaizabal, 2001)			
1.Orr.: 264			
Madariondo historikoaren azpiko mugako hesira heltzean, bertan eseriz zen.			
2.Orr.: 265			
Ondoren, bera zutitu zen eta, tribu guztia pixka bat aparte jarraitzen zitzaiola, madariondo aldera abiatu zen.			
Ugerra eta kedarra, SONIA GONZALEZ (Txalaparta, 2003)			
1.Orr.: 180			
Txikitan baserriko baratze alboan etzaten nintzen, madariondo baten pean; orduak eta orduak eman nitzakeen hantxe, gihar bat ere mugitu barik, hilda nengoela pentsatuz.			
Azken gutuna, VASSILI GROSSMAN / FELIPE JUARISTI (Erein, 2005)			
1.Orr.: 29			
"Eta han beheraxeago, madariondo zaharraren azpian, mediku andrea ikusten nuen, ez naiz haren izenaz gogoratzen, behin izan nintzen haren etxean begiak sendatzera joanda; lana amaitu ondoren, zumezko aulki batean esertzen zen, madariondo ren azpian, eta liburu bat irakurtzen zuen."			
1 / 1 orrialdea			

Ikusten denez, arakatzailearen lanaren emaitza agertzen da hor: lehen zutabeen hautatu dugun *madariondo* hitza lau aldiz agertzen da corpusean, laurak liburuetan: bi aldiz Giovanni Guareschik idatzi eta Koldo Bigurik itzuli zuen *On Camillo* liburuan, 264. eta 265. orrialdeetan; behin Sonia Gonzalezen *Ugerra eta kedarra* liburuan 180. orrialdean, eta behin Vassili Grossmanek idatzi eta Felipe Juaristik itzuli zuen *Azken gutuna* liburuan. Ez dago agerraldirik prentsa testuetan. Eskuineko zutabeen ‘hitza’ aukeraren ordeztu ‘lema’ aukera hautatu izan bagenu, 13 agerraldi izango genituen, 7 liburutakoak, eta *madariondo*-ren agerraldiez gainera *madariondoa*, *madariondoraino*, *madariondoaren*, *madariondokoak*, *madariondoak*, *madariondora*, *madariondoren* formen agerraldiak ere izango genituen.

Lehenengo zutabera itzuliz, bertan bi lauki baino ez ditugu erakutsi, baina corpus arakatzaileak horrelako bost ditu. Nik jakin nahiko banu zenbat agerraldi dauden *madariondo zahar* edo *madariondo inausketa* bikoteenak, orduan gorago ikusten den bigarren laukia ere erabiliko nuke, bertan ‘eder’ edo ‘inausketa’ ezarriz. Berdin jokatuko nuke hitz hirukote, laukote edo boskoteak arakatu nahiko banitu, hiru, lau edo bost lauki erabiliz.

Madariondo aukeratu dut agerraldien adibidea emateko. Agerraldi gutxi dituelako hautatu dut, hain zuzen. *Etxe* lema hautatu banu, 45.798 izango ziren agerraldiak, 42.938 esalditan, 276 liburu eta 9.691 prentsa artikulutakoak esaldi horiek. Hori EPG [*Ereduzko prosa gaur*] corpora erabiliz gero; ETC [*Egungo testuen corpora*] erabiliz,² zeinak 269,2 milioi testu-hitz baititu —hots, 269,2 milioi esaldi, hiztegitagilearen ikuspegitik—, orduan *etxe* lema agerraldiak 645.119 izango lirakeke.

Argi dago *etxe* sarreran 645.119 erabilera adibide dituen hiztegi batek ez duela inolako zentzurik inongo aldetik. Ehunka pertsonak ehunka urte beharko lituzkete oinarri hori erabiliz hiztegi bat gauzatzeko eta, dena dela, haien lanaren fruituak ez luke ezertarako balioko. Ezta 645.119 erabilera adibide horien hautaketa bat egin bagenu ere, mila erabilera adibideko, demagun. Merezki du arazo honi buruz iruzkin batzuk egitea.

Har dezagun *Euskaltzaindiaren hiztegi*-an ‘zubi’ sarrera. Hau dio:

zubi 1 iz. Ibai, errepede eta kidekoen gainetik igarotzeko eraikuntza. *Ondarroako zubira heldu nintzenezan. Zubi gainean zegoela. Zubi batetik igarotzen. Zurezko zubi estali bat. Hamazazpi begiko zubia. Zubi batetik bota zuen bere burua. Ura zubiaren azpitik bezala igaro.*

2 iz. Irud. Batzueganik besteenganako bideak eta zubiak zabaltzen saiatu behar genuke. *Zirt edo zarteko jendea omen garenez, ez ditugu erdi bidea ez bitarteko zubiak begi onez ikusten.*

3 iz. Itsasontzi baten egitura garaiena, aginduak emateko erabiltzen dena.

4 iz. Bi jaiegunen arteko edo jaiegun baten aurreko edo ondorengo opor eguna edo egunak; egun horiek osatzen duten oporraldia. *Urri hasierako zubia aprobetxatu nuen Londresera joateko.*

zubi begi, zubi-begi Zubietan, zubi-bularren edo pilareen arteko hutsartea. **Ik. begi 7.** *Deba ibaiak larrialdi maila gainditu zuen ordu batzuetan, zubi-begiak ia guztiz estalita zeuden hainbat lekutan.*

² Biak EHUko Euskara Institutuaren webgunean, <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/> eta http://www.ehu.es/etc/helbideetan,hurrenez_hurren.

zubi bular, zubi-bular Zubi baten zutabeetan egituraren indargarri jartzen den kontrahorma modukoa. Ik. **ostiko**². *Igartzako zubiak korrontearen aurka dagoen hiruki itxurako zubi-bular bat ere badu.*

Egungo euskararen hiztegia egiteko erabiltzen ari naizen corpora *Ereduzko prosa gaur* izenekoa da, gorago aipatu dudana. Corpus horretan zubi lemak 2.634 agerraldi ditu, 209 liburu eta 621 prentsa artikulutan. 2.634 agerraldi horietatik 190 bat hautatu ditut, hemen behean agertzen direnak, sarreraren egituraren barnean:

zubi 1 *iz* ibai baten edo beste zernahi eragozpenen gainetik igarotzeko eraikuntza.

Hau ez da zubia, zubibidea baizik. *Piarres Aintziart.*

Sinketenea Arnegiko aldean dago; eta zubia bazihotan Sinketenetik eta Arnegizaharreko alorrera, zeina orain auto aparkaleku bilakatua baita. *Angel Aintziburu / Jean Baptiste Etxarren*

Areatzako zubia igaro duzu ondoren, eta Alde Zaharrera sartu zara gero. *Rafa Egi-guren*

Inoiz azaldu izan dut, gure literaturan zubia igarotzeak adierazten duen zori aldeara. *Patziku Perurena*

Artzain bat zen bere artaldearekin zubitik gaindi pasatzen ari. *Angel Aintziburu / Jean Baptiste Etxarren*

Taberna batetik ohi baino edanago irten zelarik, zubia zeharkatzean, haize basatiak jo eta ibaira eraman baitzuen. *Felipe Juaristi*

La Mercedeko zubia gurutzatu eta erriberatik merkatu-plazaraino. *Unai Iturriaga*

Zubiak zartatuak eta hautsiak zituen pilareak eta harroinak, eta zubia goiti-beheiti zihotan, baita zubitik zihozten jendeak ere. *Joan Mari Irigoien*

Ibaia ikusten zen zubitik, eta irla bat ibaiaren erdian, eta beste zubi batzuk. *Unai Elorriaga*

Istripua zubiaren ainguraketa sistemak huts egiterakoan gertatu zen. *Berria - Euskal Herria*

Bizikleta uzten dut, zubiaren karelaren kontra. *Eskarne Mujika*

Ni ibaiari begira nengoen besoak gurutze nituela zubi bateko karelean. *Anjel Lertxundi*

Zubiaren petrilerantz egin zuen, eta marrubi ziria hartu. *Bernardo Atxaga*

Auxtin Zamora-k «Trapuetan haizea» bere laugarren liburua, Senpereko Utsalai zubiaren gainean aukeztuko du. *Herria*

La Merced zubiaren paretik San Anton zubiraino, kalean zeharka eta gurutzatuta, kontainerretatik sua eta kea. *Paddy Rekalde*

Alcatraz uharteko argiak ikusten nituen eskuinetara, eta Golden Gate zubikoak ezkerretara. *Bernardo Atxaga*

Brooklyngo zubiaren kableen artetik. *Lopez de Arana*

Brooklyngo zubiko arku gotikoak. *Harkaitz Cano*

Hemen ere, oraino berantean, ageri zen zubiaren pitrail muturra, Sinketeneari loturik zegoena. *Angel Aintziburu / Jean Baptiste Etxarren*

Williamsburgeko zubia osatzen duten X itxurako trentzadura haiek, egitura metaliko hura nire buruan daukat honez gero. *Harkaitz Cano*

Zubia 'Z' itxurako hormigoi piezek osatzen dute. *Berria - Euskal Herria*

Segovian, Eresma ibaia bere bidetik atera eta 2 zubi eraman zituen ipurditik. *Pello Zabala*

Beasain-Altsasu trenbidea egiteko hainbat zubi jaso eta tunel zulatu behar zenez, mendiko lan gogor horretan Alpeetan trebatuak ziren bidegile italiarrak ekarri behar izan zituzten. *Koldo Izagirre*

- Hainbat biadukto, zubi eta tunel ere egingo dituzte. *Berria - Euskal Herria*
- Beste zubi bat egin zen denbora guti barne eta hirugarren bat ere, baina hau burdin-bidearentzat. *Herria*
- Zubia xahar-berritzen. *Herria*
- Zubia ere berreraiki genuen geure tropen pasabidea bermatzeko. *Agustin Osoa*
- Simone de Beauvoir zubia zabalduko dute Parisen, uztailean. *Berria - Kultura*
- Zubia 1995ean ireki zuten: enpresa pribatu batek eraiki zuen, eta harrezkeroztik kudeatzen du. *Berria - Mundua*
- Maria Kristina zubia inauguratzen da Urumea ibaian. *Askoren artean*
- Bizpahiru aldiz segurik, zubia berritu behar ukan zuten, lehertu zelakotz. *Herria*
- Metroaren Etxebarriko zubia erori da. *Berria - Euskal Herria*
- Inbasioa eragozteko lehertu genituen zubiak. *Berria - Mundua*
- Ezerk ezertarako balio ez duen arren, guk zubiak leherrarazten ditugu hala ere, jokoari jarraitzeko. *Josu Zabaleta*
- Etxebarrin zubia hondoratzek ez ditu metroaren epeak aldatuko. *Berria - Euskal Herria*
- Beste karga batekin zubia bota eta trenaren gainera erorarazi dute. *Fernando Rey*
- Donibane Lohizunen 350 lagunek zubia moztu dute CPE kontratua atzera botatzeko eskatzeko. *Berria - Ekonomia*
- Zubiak itxita jarraitzen zuela oraindik, eta ea zer egin behar nuen gauean. *Xabier Mendiguren Elizegi*
- Diapositiban ageri den zubiak bi begi ditu, berdina ikusi batean, zirkulu osoak osatzen dituzte uretan islatzean. *Joxemari Urteaga*
- Arku txapal bakarreko zubia, Gareskoaren antzekoa. *Txillardegia*
- Ohartu gabe iragan dut Ages eta Atapuerca herrien arteko arku bakaneko zubia, San Juan de Ortega herriak erromesentzat eraikia. *Piarres Aintziart*
- Sinbologia berbera betetzen du, zazpi arkuko zubian iragotzen den gure zaldi majikoak. *Patziku Perurena*
- Coloradoko Royal Gorge zubia da kableen bidez sostengaturiko munduko zubirik altuena. *Berria - Gaiak*
- Heriotza gozoa omen da zubi horretatik jauzi egiten duenarena. *Harkaitz Cano*
- Neure buruari esaten nion ezen agian igarotzen utzi zigutela bi postuen artean zubiaren erdian harrapatzearren. *Juan Kruz Igerabide*
- Zaldiak trostan hasi ziren zubiaren gainean. *Felipe Juaristi*
- Erreka zubiaren azpitik igarotzen da, eta putzu handi bat eratzen du zenbait yarda harantzago. *Koro Navarro*
- Zubiaren azpialdean, Campo Volantineko paseo luzea eta Guardia Zibilaren komandantzia. *Unai Iturriaga*
- Mozkorkerian ibili, lanik egin ez eta zubi azpian lo egin. *Matias Mujika. ik behe-
rago 12.*
- Niri bizkarra eman, eta zubi azpira abiatu zen modatik pasatutako duintasun baten imintzio eginez. *Anjel Lertxundi*
- Zubi azpitik ibai beldurgarri bat zihoan sugez, dragoiez eta harrobioz josita. *Askoren artean*
- Zubi azpiko bazter batean uzokituta jonki bi ari dira beso ubelduak ferekatzen, gerizpean. *Paddy Rekalde*
- 2 (izenondo eta izenlagunekin)**
- Etxea trabeska dago kokatua karrikan, Chenonceaux-eko gaztelua bezala Cher-en gainean, eta haren azpitik pasatzen da karrika zubi luzeko arku moduko bati esker, estua, bobedatua eta iluna. *Koldo Izagirre*

Zubi moderno eta malgua kulunkan hasten da, batera eta bestera. *Fernando Morillo*

Arga ibaia gainditzen duen zubi ederra hartu arte. *Piarres Aintziart*

Venezia zubi dotore haietako batetik. *J.M. Olaizola «Txiliku»*

Garesko zubi ospetsuaren erdi-erdian, garai batean, kaperata zegoen. Zubirik sendoenek ere datorren uraren bat-bateko indarrari eutsi ezin diotela. *Martin Anso*

Brooklyn go zubi erraldoiaren oinarriak, kanpotik harripila gotor eta bete diruditenak, hutsik daude barrualdean. *Harkaitz Cano*

Alde banatetik harri bat jartzea besterik ez zitzaion falta hiru arkodun zubi galanta osatzeko. *Pako Aristi*

Aipatzen du ere [...] Ponte de Mulla deitzen duen zubi, hots, Pisuerga gainditzen duten hamaika arkuek finkatzen duten zubi ohargarria. *Piarres Aintziart*

Oso zubi alemaniarra da, nolabait esatearren: altzairuzkoa, x formako trentzaduraz bete, graffitiz estalia, itxura zaharkitua duena. *Harkaitz Cano*

Ola, errota, harrobi eta meategi zaharrak; zubi hautsiak; iturri agortuak. *Juan Luis Zabala*

Hiriko sarreraren aitzinetik iragatean, zubi jasogarriaren kateen karranka entzun dut. *Koldo Izagirre*

Lehorreko Atearen aurreko zubi altxagarri hura. *Txillardegi*

Sarbide bakarra zegoen harako: zubi altxagarri bat, amildegi ezin malkorragoen gainean ezarria. *Jon Muñoz*

Bomba ordurako zubi higikorrean zen eta jai alai jokalaria biak loturak askatzen ari ziren, hura jaurtitzekotan. *Edorta Jimenez*

Hau da Zubi Esekia edo Bizkaiko Zubi. *Urtzi Urrutikoetxea*

Zubi eskegiaren argazki erraldoiaren azpian. *Josu Landa*

Erakusleihoan ageri zen zubi arkodunak eta urmaelak zituen lorategi japoniar baten miniatura. *Lopez de Arana*

Kale horrek bazituen bi zubi beiratedun, kale gainetik igarotzen zirenak. *Josu Zabala*

Zubi erromanikoa, bere sei arkuekin, ederretsi gabe ezin da pasatu. *Piarres Aintziart*

Aspera zubi erromanoa, xumea bezain pollita, iragan dut. *Piarres Aintziart*

Zurezko bi zubi dauzka, pilote gainean eraikiak, ubidearen zabalera osoa nabigazioarako libre uzteko moduan jarriak. *Karlos Zabala*

Harrizko zubi bat, uzta eder batez egina, mende bat iraunen zuena. *Michel Oroz*

Bi arkuko harrizko zubi batek lubakia zeharkatu eta gazteluko atera zeraman. *Alberto Ladron Arana*

Modako zubi hura; Parisko lehen zubi metalikoa! *Jon Muñoz*

3 (hitz elkartuetan lehen osagai gisa)

Puyanek hantxe jarri zituen soldaduak zubi-saria kobra zezaten. *Martin Anso*

Zubi-begian ozta-ozta sartzen zen uraren emana, zubi-gaina ere putzu handi bat zen. *Xabier Mendiguren Elizegi*

Denbora hori guziaz ez duzu emanen ontziaren zubi-hegitik so eta so, beha ta beha. *Herria*

Londongo «Tower Bridge» ezaguna, goiko bi zubi-erdiak zabalik. *Txillardegi*

Zubi bat zegoen ibai hartan ertz batetik bestera; eta urkabe bat zubi-bukaeran jarria, auzitegi bat-edo ondoan zeukana. *Patxi Ezkiaga*

Geltokia baino lehentxeago, zubi akabuko aterpe horretan, soinu-joleitsu bat egoten da beti. *Harkaitz Cano*

Joanes, kezkegatik baino ardoagatik zorabiatuago, zubi-hormara hurbildu eta es-tropezu eginez gorputz erdia ibai aldera kanpoan geratu zenean. Lampedusatik Tripo-lira doan aire-zubi bat ezarri dute etorkinak kanporatzeko. *Felipe Juaristi*

Moilan, hozkailu biltegi berriak, zubi-garabiak, arku-garabiak, ro-ro arrapal haiek, gordailutegi frankoak. *Urtzi Urrutikoetxea*

Phips-ek ostiko jotzen zuen aurrealdeko zubi-gazteluan, draga eta gakoan artean. *Juan Garzia*

Lurrikara baten zalapartaz zubi-galtzadetan jauzi eta gurgil zebilen gurdi ozen, klankatsu hau guztia. *Koldo Izagirre*

Izen hori zubi-izena dela esan liteke. *Edorta Jimenez*

4 (hitz elkartuetan bigarren osagai gisa)

Ez nornahi nola nahika iragaiteko muga-zubi horietarik. *Herria*

Baina oso maite nuen nik atzealdeko sorotik gora igotzen zen egurrezko mandio-zubia. *Txillardegia*

Mikel Strogoffek Volga ibaia gurutzatu zuen zalditeriako kosakoek zaindutako txalupa zubi batean zehar. *Karlos Zabala*

Tropa kopuru handi bat zenbait versta ibaian behera bidali eta beste aldera igaro ziren berriaz moldaturiko txalupa zubi batzuen bidez. *Karlos Zabala*

Gainbehera ttipi baten ondotik, Burdin Zubian gaude. *Angel Aintziburu / Jean Baptiste Etxarren*

Ponferrada, Aimeri Picaudek aipatzen duen «Pons ferratus» delakoa, Sil ibaiko burdin-zubiak indartua. *Piarres Aintziart*

5 irudlhed

Isiltasuna zubi. *Jokin Urain*

Eskuinean arku eta ezkerrean biolinaren zubia —hartzak luzeegi eta zubia labur-egi—. *Felipe Juaristi*

Bat-batean, Fermin Reinaren begiradak zubi bat eraiki du bikotearen eta nire artean. *Pako Aristi*

Bi zubi eraikitzeko: munduaren eta nire artekoa eta nire familiaren baitakoa. *Ana Urkiza*

Hortaz baliatu zen Mikel Laboa iparraldeko jendearekin zubiak eraikitzeko. *Herria*

Itzulpena dugu bide bakarra zubi egiteko: beste hizkuntzen eta gurearen artean; lehenaren eta etorkizunaren artean; kultura unibertsalaren eta euskal gizabanako ba-koitzaren artean. *Anjel Lertxundi*

Idazlea irakurlearengandik bereizten duen ibaia zeharkatzeko zubiak dira literatura lanak. *Joxerra Garzia*

Iraganaren eta uestzko geroaren arteko zubi, Coca-Cola iragarkiek egiten dute argi. *Edorta Jimenez*

Kultura ezberdinen arteko zubia izan behar dira hizkuntzak. *Berria - Euskal Herria*

Unibertsitate eta industri sektore batzuentzat oso onuragarri izan daiteke hezkun-tza-sistema hau, bien arteko zubia baita. Berria - Gaiak Editorea bitartekaria da, zubia da idazlearen eta irakurlearen artean. *Ana Urkiza*

40 edo 42 orduko lanaldia, hilabeteko oporraldia, zubiak eta ordu erdi ogitarte-koarentzat. *Berria - Ekonomia*

Salvatore egunak ekarri du usaian bezala asteburu luze bat, gero eta jende gehia-gok «zubia» egiten-eta. *Herria*

Langile askok zubia eginen baidute edo aste guziaz lanik gabe zeren abendoaren 6 eta 8 besta buruak baitira. *Herria*

6 (*irudlhed, izenondo eta izenlagunekin*)

Gizartean integratzeko zubi ezin hobea da. *Pako Aristi*

Sole diabetikoa da, bihotzekoak eman zion eta zubi koronario hirukoitza egin behar izan zioten. *Berria - Mundua*

Bizitzaren eta heriotzaren arteko zubi tragikoan, borrokan ari dira biak. *Berria - Kultura*

Atzerrian hil ondoren, musikazko zubi baten bidez jaioterrira joan nahiko balute bezala. *Felipe Juaristi*

Txiki eta Lauaxetaren artean badago 40 urteko denbora tarte zubi labur bihurtzen duen dimentsio bat, bien espirituek elkarri aurrez aurre begiratu eta bat egiten duten trantze bat. *Jokin Urain*

Koherentzia harrizko zubi zahar bat da, agintariak esaten ari zaizkigunaren eta euren bizitzan egiten dutenaren arteko leizearen bi aldeak batzeko luzatu ezin daitekeena. *Pako Aristi*

7 (*irudlhed hitz elkartuetan lehen osagai gisa*)

Egun horretan Iralak, BISen eta FBIren zubi-gizonari, Agirrek sinaturiko gutunak helarazi dizkio. *Edorta Jimenez*

8 (*irudlhed hitz elkartuetan bigarren osagai gisa*)

Betaurrekoak, sudur-zubia baino dezentez beherago jarriak. *Anjel Lertxundi*

Erretzeko erabiltzen zituen bi hatzez sudur-zubia estutu eta begi keinua kizkurtu zuen berriro ere. *Harkaitz Cano*

Adarrak belarri-zubitik askatu, eta, blaust!, erori zitzaizkion behin, ustekabeen, betaurrekoak. *Joxerra Garzia*

Bi estatuen eta ETaren arteko «komunikazio zubia» egotea ona dela nabarmendu zuen. *Berria - Euskal Herria*

NEBk tradizio luzea du nazioarteko finantza-bizitzaren erregulazio ez formalean, eta horrek, zenbait alditan, garapen-bideko herrialdeen aldeko mailegu-zubi bat egitera eramandu. *Koro Navarro*

9 bi jaiegunen artean dagoelako jai egun bihurtzen den laneguna.

Salbatore egunak ekarri du usaian bezala asteburu luze bat, gero eta jende gehiagok «zubia» egiten-eta. *Herria*

Langile askok zubia eginen baidute edo aste guzia lanik gabe zeren abendoaren 6 eta 8 besta buruak baitira. *Herria*

40 edo 42 orduko lanaldia, hilabeteko oporraldia, zubiak eta ordu erdi ogitarte-koarentzat. *Berria - Ekonomia*

Guk San Jose zubian utzi genuen piztuta, ez bi aste luzez. *Patxi Iturritegi*

Ertzaintzak trafiko operazio berezia egingo du maiatzaren 1eko zubian ere. *Berria - Euskal Herria*

— Kanpina hartuta Aralarra joan behar dugu urriko zubian! *Pako Aristi*

— Leirerekin mintzatua naiz, 15eko zubian Posets aldera joateko. *Aingeru Epaltza*
Maiatzaren leheneko jai-zubian. *Patxi Iturritegi*

10 itsasontzi batean, egitura garaiena, aginteak emateko erabiltzen dena.

— Deabrua beti zelatan eta pilotua beti zubian! —esan zidan ontziburuak. *Edorta Jimenez*

Ontziburua zubiko mailetan behera gain-bizkarrerantz ziholarik. *Edorta Jimenez*

Ezkutatu egin zen, artillerok kanoia finkatu eta eskotilan behera egin zuten, serbiola gelditu zen bakarrizko zubian, prismatikoak begietan. *Koldo Izagirre*

Halako maukarik, ez da begi bistan edukitzen itsaspeko bat marea guztietan, ez duk sutunpa handirik behar, itsaspekoa ahula duk azalean, eta hura zegoen moduan, izardunak zubian, eskotilak zabal, lotua baino lotuago. *Koldo Izagirre*

Stella Maris Berria-k, aldiz, kroskoa eta zubia konpondu beharko ditu. *Berria - Ekonomia*

Eskotilak zabaldu zituzten, zubi aurreko kanoia noratu ziguten. *Koldo Izagirre*

Sukaldeak, okindegiak, itsasontziaren makinak hainbeste berotzen zituzten itsasontziko zubi faltsuak, ezen hamar preso hil baitzituen hango beroak. *Karlos Zabala*

Juan Fructuoso Duñabeitia de la Mota kapitainak, bere kargaontziaren zubian, zerbitzu ederrak bideratzen ditu. *Edorta Jimenez*

De Espinosa eta Lope Iraurgikoa txopako zubian geratu ziren. *Felipe Juaristi*

Gainezka zegoen ontzi zubiaren alde hau, eta txopako bidaztiak ez ziren nahasten itxura eta kolore anitzeko talde horien artean. *Karlos Zabala*

Burdinazko ate arranditsuak harrapatu zidan begirada orduan, gainean itsasontzietako aginte-zubia gogorazten zidan kristalezko eraikuntza bat zeukala. *Urtzi Urrutikoetxea*

Zenonek, aginte-zubian adi, makina erdian zekarren ontzia. *Edorta Jimenez*

11 *Erromako zubi* ostadarra.

— Andre Mari Martxokotik 15 egunera, kukuk jotzen ezbadu, idi gurdia hartu eta Erromako zubira joan bila. *Pello Zabala*

Aingeru Guardako egunean kukuak Erromako zubian jotzen du lehenbizi. *Pello Zabala*

Eguna huskeriatan jardun zuenari abisatzera zetorren, dena erromako zubia bezain galkorra zela. *Anton Garikano*

Erromako zubi azpitik igarotzen dena, gizona bada emakumetu egiten da, eta emakumea bada gizondu. *Patziku Perurena*

12 *zubi azpi iz ik zubipe*.

Txiroen beste egoitza trenbideko zubi azpia duzu. *Gotzon Garate*

Erran dautate, Parisen zubi azpi horietan lo egiten dutenek ere berekin badutela [mugikorra], zer gerta ere. *Herria*

Horietako askok beren borondatez aukeratu omen zuten kale bazter edo zubi azpietako bizimodua. *Joxean Agirre*

13 *zubi lan (orobat zubilán g.er.) · irud/hed*

Ikasleek euskara ikasten urte batzuk igarotzen dituztenean, ez dugu nahi horrekin konformatzerik; zubi lan horretan ere lagundu egin behar zaie. *Berria - Euskal Herria*

Ideaia batetik besterako zubi-lana, begirada batetik bestera, proposamen batetik bestera. *Berria - Kultura*

Taldeen eta zaleen arteko bitartekariak gara eta ondorioz zubi lan hori eman behar dugu. *Berria - Kultura*

Zubi-lana egiten zuen orria falta zitzaion tituluaren eta hitzaurrearen artean. *Anjel Lertxundi*

Goriev eta Miaja jeneralen arteko zubi lanetan zebilela adierazi zion Koltsov Pravda egunkariaren kazetariak. *Lutxo Egia*

Stephensek bi aldeentzat ona izan zitekeen adostasuna lortzeko zubi lana egin zuen, «itzultzaile lana». *Berria - Kirola*

Habe-, zutabe- eta zubi-lana egiten duten hezurretako arazoak ezagun zaizkio egitura-ingeniariari. *Irene Aldasoro*

Lokailuen zubi-lana; erakusle eta deiktikoen jendetasuna; sintaxiaren herabetasun ezkutuzalea. *Joxerra Garzia*

Panel atedunak, baina, desplazatu daitezke agertokian zehar eta zubi-lan sinboliko interesgarria betetzen dute mugimenduaren eta interpretazioaren artean. *Berria - Kultura*

Euskaltzaindiaren hiztegiko zubi sarreran ematen diren 12 adibideak lau adiera eta bi azpisarreretan bilduak agertzen dira. Saillkapena aski egokia da sarreraren edukiaz jabetzeko, paragrafo bakoitzak 2 adibide baititu batez besteko. *Egungo euskararen hiztegi* ordea, 190 bat adibide ditugu. Argi dago adiera eta azpisarrera gehiagotan sailkatu behar ditugula, adibideok biltzen duten informazioa halako ordena baten arabera eta eraginkorki iritsi dadin irakurlearengana.

*Egungo euskararen hiztegi*an, ikusten denez, 190 erabilera adibideak 10 adiera eta 3 azpisarreratan sailkatzen dira. Adibide gehien dituen paragrafoa lehen adierari dagokiona da, hots, paragrafo nagusiari. Paragrafo horrek 51 adibide biltzen ditu, gehitxo agian, eta efizientziaren mugan, nire ustez. Bide batez, goiko adibideetan esaldien autorearen izena baino ez da aipatzen. Ordenagailuko pantailan, aldiz, liburuaren izena eta adibidea dagoen orrialdea ere adierazten dira.

Badago *Euskaltzaindiaren hiztegi*an eta *Egungo euskararen hiztegi*an taxutu diren adiera eta azpisarrerentzako artean desberdintasun nabari bat. *Euskaltzaindiaren hiztegi*an irizpide semantikoak erabili dira saillkapena egiteko. *Egungo euskararen hiztegi*an aldiz, irizpide formalak erabili behar izan dira askotan, adibide multzo erabilgarriak lortzeko. Ikusi dugunez, lehen adieran *zubi* sarreraren definizioa eman dugu, definizio semantikoa, noski. Gainerakoetan adierazpen hauek aurkitzen ditugu:

2 (*izenondo eta izenlagunekin*); 3 (*hitz elkartuetan lehen osagai gisa*); 4 (*hitz elkartuetan bigarren osagai gisa*); 5 (*irudlhed*); 6 (*irudlhed, izenondo eta izenlagunekin*); 7 (*irudlhed hitz elkartuetan lehen osagai gisa*); 8 (*irudlhed hitz elkartuetan bigarren osagai gisa*); 9 bi jaiegunen artean dagoelako jai egun bihurtzen den laneguna; 10 itsasontzi batean, egitura garaia, aginteak emateko erabiltzen dena. 11 **Erromako zubi**; 12 **zubi azpi**; 13 **zubi lan**.

Beste hitz batzuetan, 2, 3 eta 4 adierak irizpide formalen bidez eratu dira. Bosgarrenak «irudizko eta hedaturazko» adibideak biltzen ditu. Irudizko eta hedaturazko horiek gehiegi direnez gero paragrafo bakar batean biltzeko, bosgarren, seigarren, zazpigarren eta zortzigarren paragrafoen artean bereizi behar izan ditugu, horiek ere irizpide formalen arabera, adibide gehiegiko paragrafoak ekiditeko.

*Egungo euskararen hiztegi*aren sarrerek badute beste berezitasun bat. Goian ikusi ditugun bezalako paragrafoen azpian beste atal bat eskaintzen da, «hitzaren konbinatoria» izendatu duguna, eta itxura hau duena **zubi**-ren kasuan:

[4] arteko zubi (29); arteko zubi lana (5); beste zubi (13); burdin zubi (4); burdinazko zubi (6); gaineko zubi (9); harrizko zubi (10); hendaiaiko zubi (6); ibaiaren gaineko zubi (4); san anton zubi (4); txalupa zubi (4)

zubi altxagarri (6); zubi altxagarria (5); zubi azpian (8); zubi azpitik (5); zubi bat (103); zubi bat bagdadentzat (4); zubi bat egin (4); zubi bat eraiki (5); zubi bat eraikitzea (4); zubi batean (14); zubi batek (4); zubi bateko (4); zubi baten (29); zubi baten azpian (5); zubi baten gainean (4); zubi batetik (15); zubi batetik zintzilikatu

(4); zubi berri (16); zubi berri bat (9); zubi berria (5); zubi berriaren (4); zubi egiten (4); zubi esekia (4); zubi gainean (10); zubi gainetik (5); zubi gisa (6); zubi handia (4); zubi haundia (5); zubi izan (6); zubi konkorra (4); zubi lan (5); zubi lana (35); zubi lana egin (7); zubi lana egingo (4); zubi lana egiteko (6); zubi lana egiten (6); zubi lanak (4); zubi ondoan (5); zubi ondoko (7); zubi ttipi (7); zubi zahar (9); zubi zaharra (7); zurezko zubi (4)

arteko zubia (28); bizkaia zubia (6); bizkaiko zubia (5); brooklyngo zubia (8); erreka zubia (4); erromako zubia (6); gaineko zubia (12); lastozko zubia (4); uda-letxe zubia (4)

zubia egiten (4); zubia eraiki (7); zubia eraikitze (4); zubia gurutzatu (8); zubia igaro (5); zubia iragan (4); zubia pasatu (5); zubia zeharkatu (22); zubia zeharkatu zuten (4); zubia zeharkatze (4); zubia zeharkatzen (6)

artean zubiak (8); arteko zubiak (14); arteko zubiak eraiki (4)
zubiak eraiki (8); zubiak eraikitze (5); zubiak eraikitzen (9); zubiak eraikitze (6)

arnegiko zubian (5); brooklyngo zubian (4); pannecau zubian (4); santiago zubian (6); zubian zehar (4)

zubiaren azpian (6); zubiaren azpitik (5); zubiaren beste (7); zubiaren erdian (9); zubiaren gainean (12); zubiaren gainetik (4); zubiaren inguruan (4); zubiaren ondoan (8); zubiaren puntako (4)

brooklyngo zubiko (4); harrizko zubiko pesta (4); itsuaren zubiko (5); zubiko pesta (6)

zubira heldu (4); zubira hurbildu (4); zubira iritsi (6); zubira joan (6)

zubiraino iritsi (4)

hendaiaiko santiago zubirat (4)

arnegiko zubitik (4); zubitik behera (5); zubitik gertu (4); zubitik hurbil (4); zubitik pasatze (4)]

«Hitzaren konbinatoria», gorago aipatu dugun hitzaren definizio «kontestuala», hots, hitza ager daitekeen testuinguruaren multzoa, hiztegiaren beste tresna bat da hitzaren definizioaren bidean. Ez dugu, noski, guk asmatu. Izan ere, badago gaztelaniaz *Redes* izeneko hiztegi bat, Ignacio Bosque espainiar hiztegiarekin handiak egina. *Redes* horrek, hiztegiaren azalean bertan, «Diccionario combinatorio del español contemporáneo» argibidea dakar, eta «Las palabras en su contexto» goiburu edo eslogan gisa. Gutxitan ikusi dut hiztegi azal bat hain adierazgarria. Zertaz ari den azaltzeko, hona nola aurkezten duen Bosque *Redes-en puente* sarrera:

puente \$ destartado, desvencijado, en ruinas, firme, inseguro, seguro, vacilante, vetusto \$ alzar, atravesar, conectar [algo], cruzar, derribar, destruir, dinamitar, enlazar [algo], establecer, tambalearse, tender.

Ikusten denez, Bosque ez du hitzaren definizioa ematen, baizik eta adierazten ditu konbinatorian *puente* hitzarekin maizenik agertzen diren lekuak. Antzeko zerbait egin dugu guk «hitzaren konbinatoria» izendatu dugun eta goraxeago aurkeztu dugun horretan.

Gure konbinatorian, zerrenden aurretik zenbaki bat agertzen da kako zuzenen artean; **zubi**-ren kasuan lau-a: [4]. Corpusean agertzen diren hitz guztiek, bistan da, ez dute agerraldi kopuru bera. Beste alde batetik, konbinatoria adierazgarria izango bada, maiztasun batetik goragoko hitz multzoak bildu behar dira, eta ez dirudi zen-

tzuzkoa berdin tratatzea konbinatorian milaren bat agerraldi dituen hitz bat eta berrogei mila edo gehiago dituen hitz bat. Arazo hau konpontzeko, halako baremo moduko bat egin dugu. Horren arabera, mila agerraldi baino gutxiago dituzten hitzetan 3ko maiztasunetik goragoko konbinatoriak bilduko dira. Beste muturrean, ehun mila baino agerraldi gehiago dituztenak daude, zeinetan 30eko maiztasunetik goragoko konbinazioak emango baitira aditzera. [4] maiztasunak adierazten du ‘zubi + zubia’ formen agerraldien batuketak mila eta bi mila artekoak direla. Zergatik ‘zubi + zubia’ formak eta ez ‘zubi’-renak soilik? Bada, ‘zubi’ soilik kontuan hartuz, *a* letraz bukatzen den hitz batek, *kulpa*-k adibidez, forma hutsak eta artikuludunak jasoko lituzkeelako, besteen kaltetan.

«Hitzaren konbinatoria» horrek badu beste ezaugarri bat *Egungo euskararen hiztegian*: erabiltzaileak klikatzen badu pantailan konbinazio horietako bat, *zubi batetik zintzilikatu* (4), demagun, pantailan agertuko dira lau konbinazio horiei dagozkien lau esaldiak, laurak *Berria* egunkarikoak ikusten denez:

Emaitza orokorra	Prensa	Liburuak	Corpusa murriztu
------------------	--------	----------	------------------

4 esaldi / 3 artikulua

1 / 1 orrialdea

Mundua saila — Berria, 2004, 2006

AEBetako bost soldadu eta lau langile hil dituzte bi erasotan, ERREDAKZIOA, 2004-04-01

1. Atzerritarren gorpuak txikitu eta **zubi batetik zintzilikatu** dituzte Falujan herritarrek.
2. Azkenean, bi gorpu Eufrates ibaiaren gaineko **zubi batetik zintzilikatu** zituzten.

Sei polizia eta AEBetako bi militar hil dituzte hainbat erasotan, ERREDAKZIOA, 2004-04-03

1. Erresistentziak ilitar ohiak hil ondoren, herritar talde batek haien gorpuak erre, txikitu eta **zubi batetik zintzilikatu** zituzten.....

Hiru bahitu japoniarrak gaur askatuko dituztela iragarri dute, ERREDAKZIOA, 2004-04-11

1. Ekintzailei joan den astean hirian hil eta **zubi batetik zintzilikatu** zituzten lau mertzenario estatubatuarren hiltzaileak eta atzerriko ekintzaileak entregatzeko exijitu dute AEBek.

1 / 1 orrialdea

Hau da, oro har, corpus batekin egin daitekeen hiztegi-takako baten erakusgarria. Dena dela, ez dira arazoak falta horrelako hiztegi-gintzan. Arazo korapilatsuenetako bat dagokio erabilera adibideek adieretan duten kokapenari. Hiztegi klasikoetan ez dago horrelako arazorik; adiera baten definizioa finkatu ondoren, aski da hautatzea definizio horrekin erabat bat datorren adibide bat edo pare bat. Baina egitekoa corpus bateko esaldiak adieren artean banatzea denean, askotan gertatzen da adibide jakin bat ez dela bat etortzen aldez aurretik hautatu ditugun adierekin, edo, ambigua izanik, ez dagoela jakiterik zein adierari dagokion.

Jar ditzagun adibide batzuk: **eki** lema egin nahi badugu, kasu, ez da zaila erabakitzea adibide jakin bat noiz dagokion ‘eguzkia’ adierari eta noiz ‘ekialdea’ adierari:

eki 1 *iz* eguzkia. Zergatik gure trikuharriak daude beti burua ekialdera, eguzkia eta ekia sortzen diren tokira begira? Eguzkitako betaurrekoak jarrita ekiari begira jesarri da Aiora. Txapela buruan makurturik eta erietan urrezko eraztunak eki sortu berriarekin jostetan dirdiran. Hura bera ere arras urrunetik etorria omen zen, ekia hotz den eta inoiz ostentzen ez den herri batetik. Lurrean bizitzeaz nazkatua nintzen, adiskiderik ez funtsean, gauak hobira eramaten ninduen eta biharamunean ekia ikusiko nuenez ez nekien. Bilkureta joateko bidaia egun argiz egiten nituen, ekia begietan eta ertzeko belar usain gatibatzaileak sudur mazelatan kilikari. Ekia ororentako düzü. Udan, ekiaren dirdiran. Izotzaren orratzek aginte gehiago dute Ekiaren izpiek baino. Euskal Herriarendako beti izan dadila eki eder! Zorion eta normalitate trukean, Ekiaren Semeak sektako partaidea izatea barkatzen zion.

2 ekialdea. Oinaze oinazetsuak bere erpez eta atzaparrez harrapatzen gaituenean, jaun André, galtzen da iparra hegorako bidean, ekia mendebalerakoan, oinazea bera bihurtzen delarik, finean, ipar eta hego, eki eta mendebal, errealtate bakar eta gordin.

3 (*hitz elkartuetan, lehen osagai gisa*) Sonda astunak noizbait eki egituratik kanpoko eremu bat joko balu. Egia erran Bardeetako eki errautsekin batera, mortu gorrailetara ohituago nintzen. Haizea, euria, eki xirrixtak, Feunteun Velen puntan Behorren itsasargiko dorrea uhinek inarosten duteneko galernak, erleak eta ezta. Deus ez da betiko egina, eta igandeko eki leinuruak hodei beltzen artean ito ziren atzo Senperen.

4 (*hitz elkartuetan, lehen osagai gisa, ‘ekialdeko’ esanahiarekin*) Parisen lan egin zuen, gero Londresen, Eki-Berlinen, Atenasen. Eki Jerusalem, Gaza eta Zisjordaniako 1.341.000 palestinarrek gaur Palestinako Legebiltzarreko 132 kideak hautatuko dituztelarik, boz hauen osteko panorama politikoaz kontu ugari daude argitzeko. Eki Jerusalemen hauteskunde kanpaina egitea ahalbidetu die, azkenean, Tel Aviveko gobernuak palestinarrei. Eki Jerusalem bozkatu ahal izango dute palestinarrek. Eki Jerusalemgo bozketaren gaineko politika 1996ko bera da, eta modu berean egingo dute. Hobe zenue ipar eta hegoko, eki eta mendebaldeko lau deabruekin! Ez bakarrik errudun zen Alemaniatik, baita Eki eta Erdialdeko europar herrialdeetatik ere. Denak "frontean" ziren, Alemania eki eta mendebaldetik zetozkigun mehatxu ilunetatik babesteko ahaleginean.

Baina sarrera **ebaketa** bada, nik bederen ez dut beti asmatu ‘ebakitzea’ eta ‘ebakuntza’ adierak bereizten agerraldi guztietan; batzuetan, jakina, bai, baina ez guztietan. Horren ondorioz, horrela agertzen da **ebaketa** sarrera *Egungo euskararen hiztegia*:

ebaketa (*39 agerraldi, 19 liburu eta 13 artikulutan; Egungo testuen corpusean 1.021 agerraldi*) *iz* ebakitzea; ebakuntza. Edango dut... edango dut harik eta ebaketa bat egin ez gero zaurietatik whiskya isuri arte. Altzairuzko bobinak prozesatuko dituen prentsa bidezko ebaketa linea automatizatu bat egiteko kontratua lortu du Fagor Arrasatek Txinan. Batzuk, hala ere, koadroaren laukizuzena proportzio "harmoniatzutan" banatzeko ebaketa-eredu "unibertsalak" proposatzera ere iritsi dira. Edurne Pasaban eta Juanito Oiarzabal mendizaleei gaur egingo die ebaketa Kiko Arregi medikuak, Zaragozan. Prepuzioak mozten dituen tipoa da mohel hori, goi-mailako zeregina da Moisesen erlijioan, baina gure Keni ebaketa egin ziona Noerengandik zegoen hurbilago. Eskuin hankako belaunean ebaketa egin behar izan diote, eta sei hilabetez egongo da jokatu ezinik. Tontakeria omen zen apendizite-ebaketa. Cos entrenatzaileak Ligan mi-

nutu gutxi jokatzan ari diren jokalariai zelairatuko ditu, eta horien artean litekeena da Josu Sarriegi berragertzea, meniskoetako ebaketa baten ondoren osatuta. Tipo bat zegoen han, ebaketa-mahaiko hanketan kateaturik, nik dakit zer arraio salmodiatzen. Aldamenean zeukan alaba, benetako kirurgia-ebaketa balitz bezala. Eta betaurreko biribil haiek, ebaketa gelako argi itsugarrietan dir-dir.

Edo **emazte** sarrera, non bi adieratan sailkatu baitituz erabilera adibideak: bata, 'senarrari buruz, harekin ezkondua dagoen emakumea', eta bestea, 'emakumea'. Adibide batzuk argiak dira, baina beste batzuk ez; adibidez, hau:

Bere senarraz bertzerekin egitekorik izan etzuen **emazte** baten gernuaz garbitu behar zituela begiak, eta halatan berehala argituko eta sendatuko zeitza.

Hasiera batean lehen adieran ezarri nuen, senarraren aipamena egiten zuenez gero. Baina adibidea zehatzago aztertuz, 'emakume' sarreran sartu nuen, naturalagoa delako, nire ustez, ordezkapen hau:

Bere senarraz bertzerekin egitekorik izan etzuen **emakume** baten gernuaz garbitu behar zituela begiak, eta halatan berehala argituko eta sendatuko zeitza.

beste aukera hau baino:

Bere senarraz bertzerekin egitekorik izan etzuen **esposa** [edo **ezkontide**] baten gernuaz garbitu behar zituela begiak, eta halatan berehala argituko eta sendatuko zeitza.

Norbaitek pentsa dezake, horiek horrela, hobe dela corpusekin zuzenean lan egitea. Kontsulta batzuetarako, *bero handia/bero asko* eman dezagun, aski du edozein corpusetara jotzea, *bero handia* nabarmen gehiago erabiltzen dela, eta, gainera, idazle on guztiek *bero handia* erabiltzen dutela ikusteko. *Euskaltzaindiaren hiztegian*, **bero** sarreran, *Bero handia egiten ez badu* dator hirugarren adibide gisa. *Egungo euskararen hiztegian*, **bero** sarreran, *izenondo eta izenlagunekin* izenburuko paragrafoa lehen bost adibideak *bero handi* konbinazioari dagozkio:

Gaur bero handia egingo du, Mr._Herf. Aurten egia erran, uda betean bezen bero handiak ukanak ditugu uda jin aintzin ere. Bero handi-handia egiten zuen han. Usain freskoak, bero handiegia dagoenean aire garbiaren antzeko efektua edo freskotasuna eragiten dutenak. Bezperan, bero handiegia zegoenez, partida egin orde zela ezan ziren.

Baina hori ez da beti operatiboa. Adibide bakar bar jartzearen, **zerbait** hitzari dagokion izenondoa mugatuan ala mugagabea doan auzian, corpusek ez dute asko laguntzen. *Egungo testuen corpora* delakoan, **zerbait** leman 122.719 agerraldi daude, eta *Ereduzko prosa gaur-en* 16.362. Horrelakoetan hobe da hiztegiatara jotzea. *Euskaltzaindiaren hiztegiak* «ezezkoak ez diren perpausetan erabiltzen da eta mugagabea deklinatzen da» dio, hots, araua ematen digu. *Egungo euskararen hiztegian*, aldiz, corpus batean oinarrituriko hiztegia izanik eta, hortaz, deskribatzailea denez eta ez arauemailea, hau da emaitza:

3 (*izenondo baten ezkerrean, izenondoa mugagabea doala*) Zuhur nenbilen, zerbait berezi esan nahi zidala sumatzen nuen. Baietz ba, gogotik egonen zela enekin zerbait goxo eta freskoren edateko denbora. Zerbait berri etorri zitzaion burura. Beldur izan baikintezke, bitartean hori bera zerbait estrainio ez ote zaion geratzen ari irakurle-

ria gazteenari. Osaba-izebak jende on eta amultsuak ziren, baina haien eta bere artean zerbait bitxi bazen. Zerbait harrigarri, markaz fuerako, gertatu behar duela uste dizu haurrak kontakizun bakoitzean. Beraz, edo usteltzeak ez du kalterik, eta hau ezinezkoa da, edota usteltzen den orok zerbait on galtzen du, eta hau egia osoa da. Zerbait berok on egingo dizu... Zerbait txar gertatu bide da.

4 (*izenondo baten ezkerrean, izenondoa mugatuan doala*) Gizon edo emakume batek zerbait berezia sentitzen duenean, lehenengo aldiz sentitzen du, berria zaio, ezezaguna. Zain nengoen, edo esperantzan bederen, zerbait berezi hori noiz sentituko. Behatzen dizunetik bertatik, iduri du zerbait goxoa erraten dizula. Hara, zerbait berria egitera noa: hasia da sortzen, ez al diozue antzematen? Izena —izen zientifikoa— jarri behar zitzaion, eta zuhaitz erraldoi horiei izena jartzeko zerbait handiaren izena aukeratu behar zen. Latinezko medikuntza-eskuliburu batzuen berri ematen zuten fitxen artean zerbait bitxia topatu nuela. Aita Donostiak neskata anonimo bati jasotako kantuak bazuen zerbait bitxia. Horregatik, ohiko espioi eleberrri bat baino, zerbait ezberdina egin nahi izan zuela nabarmendu zuen Alberto Ladronek. Sokasaltora jolasten ari diren neska-mutikoez zerbait harrigarria eta tristea ikusi eta soka biratzeari uzten diotenean bezain hilak zeuden telefonoaren soka zintzilikatu haiek, infinituraino biderkatuak. Atzoko izumenaren ondoren, zerbait ona, azkenik. Erreta zegoen; zerbait txarra gertatuko da, antza denez. Gazteak zerbait txarra datorrela iragartzen duen burrunba horietako batek esnatu ditu.

Adibideen kopuruak erabileraren maiztasunen isla dira. Argi dago, hortaz, arau gorabehera, gehiago erabiltzen dela *zerbait* mugatua «deklinatua» eguno testuetan. Adibide hauen autoreen berri jakiteko, eta hortaz forma mugatua norik erabiltzen duen eta norik mugagabea ikusteko, irakurleak *Eguno euskararen hiztegiaren* Interneko bertsiora jo beharko du.

Hauek dira corpus bat oinarri harturik egin daitezkeen hiztegiez adieraziko nituzkeen zertzelada nagusiak. Hortik aparte, badira arazoak. Bat aipatuko dut soilik artikulua hau bukatzeko, aski garrantzizkoa iruditzen zaidalako: horrela taxututako hiztegietan, lema jakin batek corpusean dituen agerraldien eta, horietatik, adibide gisa hiztegiara bildu behar direnen arteko proportzioaren arazoa. *Eguno euskararen hiztegiaren* hiru adibide ematen dira gutxienez sarrera bakoitzeko. Sarrera batek adibide bakarra edo bi adibide baino ez baditu, seinale corpusean ez dagoela adibide gehiago. Hortik gora, sarrera jakin batean, adibide kopuruaren eta adibide horien interesaren arteko hautaketa ponderatua da, nire ustez, aterabide egokiena. Hori lortzen saiatu naiz.

Ibon Sarasola